"דבר" 15/2/57

הקונצרט הסימפוני מס' 5

מאת מנשה רביגא

96

משהו נשתנה בעולם המוסיקה; נמון יותר, שינוי יסודי חל בשדה המוסיקה, והדבר נותן אותותיו בהרכב התכניות של הקונצרטים הסימפוניים.

הנה נאמרים שבחה הישמעה מאת בטהובן מרכז ועיקר בתכנית של הקונצרט, ואז היה נהוג לפתוח קונצרט סימפוני ב"פתיחה", לזה נתפסת הקע"ד על מת: את הקונצרט החמישי למנויים פתחה התזמורת בסימפוניה מאת בטהובן, והיא סיימה אותו ב"פתיחה" מאת ואבר. נגד ראשית הקונצרט אין לבוא בטענות, כי הסימפוניה השמינית של בטהובן קלה וכל הפרקים בה אומרים עליצות וחדווה, ורוחה קרובה לרוח של סואיטה מעולה. יתר על כן, ישנן סואיטות, שבהן אחד הפרקים רציני ורב־משקל, ואילו בסימפוניה של בטהובן כל הפרקים רעננים. משום כך היא יכולה בזמננו לשמש ראשית לקונצרט סימפוני רציני. לא כן הדבר כלפי ה"פתיחה" מאת ואבר; השמעתה בסוף התכנית היא משגה חמור מאוד. כל מה שקדם ל"פתיחה" זאת איבד משיבו, וחרושם של הקונצרט נהפך לשל מסיבת זעיפה.

החידוש בתכנית היה בהשמעת הסימפוניה מס' 1 מאת הקומפוזיטור הידושלמי נורפ טל. בהסברה לי־צירה מטעים הקומפוזיטור את העובדה, שכל הסימפוניה כולה בנויה על יסוד מילודיה, שנרשמה בידי חוקר אידלסון ז"ל מפי יהודי פרס. "המילודיה הזאת סיפקה את כל החומר המוטיבי לסימפוניה", כותב יוסף טל ומוסיף ואומר, שדרך התפתחות של הנושא אינה מהשלם אל הפיצול ואל עיבוד החלקים של הנושא. ברוב הסימפוניות מקובל, שהקומפוזיטור משמיע את הנושא הראשון במילואו, ואחר כך הוא מעלה את הנושא השני במילואו; ורק לאחר השמעת שני הנושאים הוא מתחיל לפרקם ולהתרכיב מהחלקים האלה את "קטע־הפיתוח" ואת קטעי המעבר. בסימפוניה של יוסף טל נשמעים בפרק הראשון "חלקיקים ועירים מן הנושא ורק בפרק השני [illegible] כולו". (אגב, גם הפרק הראשון של הסימפוניה השישית "פאסטוראלה" מאת בטהובן מתפתח מן המוטיב אל המילודיה כולה). — הסימפוניה מסתיימת בשיר־מחול עז ונמרץ, ריכוזה על מוטיבים וחלקי נושא [illegible] מלאכת מחשבת נאה מאד, ולדעתי ברור מדי, אין הנוא־ריאציות מתבססות מתוך הנושא בהידה שתעורר מתיחות [illegible]. הנושא עו־בר מקבוצת כלים למשנה, אבל אין חלים בו שינויים יסודיים, שיצדיקו חזרתו המרובה. — הסיום העז משמש פורקן למתיחות הנפשית שבשני הפרקים הקודמים.

התזמורת הישראלית מילאה שוב חובתה כלפי הקומפוזיטור הישראלי הרציני, ובבחירתה בסימפוניה של יוסף טל הפגינה רצון טוב כלפי המוסיקה החדישה שלנו.

"אמר" 15/2/57

מוסיקה

96 יצירה ישראלית

תכנית נרחבת ומגוונת ביותר נתנה לנו בקונצרט החמישי למנויים של התזמורת הפילהרמונית הישראלית, בנצוחו של הירץ סרוידנטל. הערב נפתח בסימפוניה השמינית לבטהובן, אשר בצועה הצטיין בבאמנות רבה של המקצבים והדינמיקה, אף שהיה זה בצוע יבש קצת.

גון נהדר, הכנה עמקה ושליטה גמורה בחומר קשה נתגלו מצד המנצח בביצוע הסימפוניה הראשונה של המלחין הישראלי יוסף טל. היתה זו גניצת הבכורה ליצירה, אשר את הדשא ראה לה שאב המחבר ממוטיבים עתיקים מאד. יש ביצירה זו מדה רבה של סטטיקה, ולפעמים נעדרים היא את מניע ההתקדמות כליל; ביחוד נשאו־רים כתלויים באויר כמה צלילי־קיצה מן הפתיחה. שפולו של המחבר בחומר כאלו סביל, מבחינת המוסיקה יש בו מדה רבה של עז. מעניין גם התזמור של היצירה; בחלק השני משפל המלחין ברשומים רחוקים על רקע של צלילי־הדים. משכנע פחות החלק הרקודי, אשר על אף הרעש שבו אין בו הרבה מן הבלתי־אמצעי.

סולן הערב היה מנגן־הצ'לו אנדרה נבארה, יליד ביאריץ וחניך טולוז ופריס, שהופיע בקונצרט המלודי בסי־במול מזור לבוקריני ובוריציות הוירטואוזיות על נושא־רוקוקו לצ'יקובסקי. הטון של נגינה שובה־לב, ונהולו את הפסוק מצטין במזג חם. בתנופת נגינתו מעורר הוא מתח שאינו פוחת — חויה אשר אך אמן מן הגדולים ביותר מסגל לתת למאזין. לוי התזמרת היה טוב מאד. התכנית נסתימה בפתיחה ל"קלע החפשי" של ובר.

מרים בר

"הבוקר" 8/2/57

מוסיקה

96 פרוידנטל, נבארה, טל

שלשה אישים מוסיקליים היו את נקודות המוקד של הערב הסימפוני החמישי למנויים מטעם הפילהרמונית: המנצח היהודי השוודי היינץ פרוידנטל [illegible] שתי קבוע של תזמורת "קול ישראל", הצ'לן הצרפתי אנדרה נבארה והמלחין הירושלמי יוסף טל.

היינץ פרוידנטל ידוע לנו משדוריו הסימפוניים של הרדיו, שרובם מעידים על רמה נאה של תרבות מוסיקלית. אך על הדוכן לעיני הקהל צר שאין הוא כרבים אחרים, שם לב להופעה החיצונית. למה לא ללמוד גם אמני השרבים את האסתטיקה שבתנועות, לבל יופרעו הריבוי השמיעה אלה המביטים אליהם בהודקם לפרושי ביצוע? רק מי שתפה עיניו מהבמה בערב זה עלול היה לתפוס, שאף כי השמיגית של בטהובן לא זכתה בעליזות העמוקה למתח הדינמי והריטמי הדרוש, הרי הגיש פרוידנטל ביעילות סימפונית את יצירתו של טל, המחיחה ל"קלע החפשי" של ובר, וליוה בנמישות את סולן הערב.

אנדרה נבארה, המבקר זאת הפעם הראשונה אצלנו, נחשב לאחד ממעולי הצ'לנים באירופה. מה שמודקר לראשונה בנגינתו הוא קסמו של הצליל ושל הכלי. התאום בין מגע הקשת והאצבעות לבין הנימים שונה אצל כל אמן, אצל נבארה נודעת הרמוניה מכנית מיוחדת. שבעזרתה הוא מפיק צלילים עסיסיים גמישים הנשאים ברחבי האולם בנשימה רחבה. הטוב המיוחד שבנגינתו הוא הרשם הטבעי והעיצוב הסגנוני בין אם הוא מנגן קונצרט של בוקרינו או הוירטואוזיות על נושא רוקוקו מאת צ'יקובסקי. שתי יצירות אלה שנגנו בערב זה אינן מהמשובחות ביותר בספרות הצ'לו אך בידי הסולן הצרפתי הופך הכל כבאלכימיה לחומר קולי המתקבל על האוזן ומתשמפליא: גם על הלב. נבארה, הגר־אה כמנגן ברשלנות כביכול, חי במוסיקה כיוצר בשעת היצירה.

מפרי עטו של המלחין הישראלי הפורה יוסף טל שמענו בערב זה את הביצוע הראשון בישראל של הסימפוניה הראשונה שלו.

לפי ההתרשמות הראשונה יש ביצירה זו הרבה מעלות. מוטיב היסוד שלה והשיר הפרסי־יהודי העתיק בפרק השני הם חומר היולי מעניין ומשכנע בקו־מיותו, והמלחין בנה הימנו תוך ניצול מקסימלי, עולם צלילי עשיר חוריות אנושיות סימליות, בתוך שלל צבעים אקזוטי ומזרחי, בתזמור אמנותי ביותר. גלגולי מוטיב הקינה בהמשך היצירה ב"מרד" ועד סיומה מעידים על מכניקה יצירתית גדולה של יוסף טל וכוח ביטוי מרוכז וקולע. אולם טל, שאינו יוצר כדי למצוא חן, עלול להיות בלתי מובן בשמיעה הראשונה ביצירה זו וביחוד אצל השומעים הפסד־ים בהאזנה בכלל ולמוסיקה חדישה בפרט. הסימפוניה דורשת מהשומע פעילות מחשבה כדי לתפוס את קווי העיקריים במסגרת שפע קולות חדר־מונים והערכים הקונטיים. ביצועים נוספים עלולים לגלות לרבים את ערכה החיובי האמיתי של היצירה.

יריב אזרחי

"קול העם" 15/3/57

הסימפוניה הראשונה ליוסף טל

96

האזנתי ביום ראשון לקונצרט המשודר על ידי "קול ישראל", קונצרט סימפוני אשר כלל את הסימפוניה הראשונה ליוסף טל. הרשו לי להתוודות: אני בדרך כלל סוגדת את [illegible] מלחיקה סימפונית ישראלית. הפעם איחרתי לגעת בכפתור המקלט, האזנתי מוקסמת. הסימפוניה העיקה עלי, רדתה בי ביד חזקה, אך לא יכולתי להנתק מאצל מכשיר הרדיו. תמונות של ים שחור עוטה בערפילים, עצב מטריף נפש, חלום בהלות אשר ידוע לנו כי חלום הוא ובכל זאת אין בנו האון להתעורר. חברי אמר לי: "קפקא במוסיקה". אינני יודעת, קשה לי להעביר אסמכתא ספרותית לתחום אחר. אבל אני כותבת למדורכם מתוך רצון להביע את התפעלותי מעוצמת היצירה, ושמחתי כי המוסיקה הישראלית יכולה להתברך בסימפוניה רצינית ובוגרת זאת, אפילו אם יש לציין כי היא איננה נשמעת כמקורית לגמרי.

צילה לנדר, גבעתיים